Міщенко Тетяна Михайлівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Лукіяненко Анастасія Віталіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
Державний податковий університет

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Проблема шахрайства у державному секторі України є однією з найсерйозніших загроз ефективному управлінню фінансовими ресурсами та забезпеченню економічної стабільності держави. Шахрайські дії, пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів, маніпуляцією фінансовою звітністю, підробкою документів чи корупційними схемами, завдають значної шкоди державним інтересам і знижують довіру громадян до органів влади. Незважаючи на реформування системи фінансового контролю та створення антикорупційних інституцій, рівень виявлених порушень свідчить про наявність системних проблем у забезпеченні прозорості та підзвітності державних установ.

Особливо небезпечним є те, що більшість випадків шахрайства залишаються непоміченими на ранніх етапах, коли збитки ще можна було б мінімізувати. Це зумовлює потребу у створенні ефективного цілісного механізму внутрішнього контролю, який би не лише фіксував порушення, а й попереджав їх виникнення. У цьому контексті внутрішній аудит відіграє ключову роль як інструмент запобігання та виявлення шахрайства.

Внутрішній аудит є невід'ємною складовою системи управління державними фінансами. Його основна мета полягає у наданні незалежної та об'єктивної оцінки процесів управління, внутрішнього контролю і ризиків, що можуть призвести до зловживань чи неправомірних дій. Аудитори здійснюють перевірку ефективності використання бюджетних ресурсів, достовірності фінансової інформації, а також відповідності діяльності установ вимогам чинного законодавства. Важливо підкреслити, що внутрішній аудит має не лише контролюючу, а й профілактичну функцію. Його завданням є створення умов, за яких можливість шахрайства зводиться до мінімуму. Саме внутрішній аудит забезпечує системний підхід до оцінки ризиків, виявлення слабких місць у внутрішньому контролі, а також формує рекомендації щодо їх усунення [1].

Шахрайство у сфері державного управління має різні форми: від фальсифікації бухгалтерських даних до зловживання службовим становищем. У міжнародній практиці воно визначається як будь-які навмисні дії, що вводять в оману задля незаконного отримання вигоди. Найбільш поширеними проявами шахрайства є підроблення звітів, маніпуляції з публічними закупівлями, фіктивні

угоди, завищення вартості робіт і послуг, незаконне нарахування виплат тощо. Такі дії призводять до втрат бюджету, зниження ефективності роботи державних органів та підриву довіри суспільства до влади. Тому ефективна система внутрішнього аудиту має виявляти не лише фактичні випадки зловживань, а й потенційні ризики їх виникнення [1].

Одним із ключових завдань внутрішнього аудиту є оцінка системи управління ризиками, зокрема ризиками шахрайства. На етапі планування аудиту визначаються сфери, в яких найбільша імовірність виникнення зловживань та проводиться ідентифікація ризиків. Аудитори оцінюють ймовірність реалізації ризику та можливі наслідки. Для цього використовуються методи аналізу фінансових потоків, перевірки документів, аналітичного порівняння показників і моніторингу виконання управлінських рішень. Важливою складовою роботи є виявлення так званих «червоних прапорців» − індикаторів можливих порушень. До них належать відсутність первинних документів, підозрілі зміни у фінансових даних, нетипові операції, розбіжності у звітності, часті коригування показників, а також концентрація надмірних повноважень у руках окремих осіб. Виявлення таких ознак дозволяє аудиторам своєчасно реагувати, не допускаючи переростання ризиків у реальні збитки [2].

Внутрішній аудит також відіграє важливу роль у запобіганні шахрайству через підвищення рівня прозорості та підзвітності державних установ. Аудитори аналізують ефективність систем внутрішнього контролю, зокрема порядок затвердження рішень, розподілу повноважень, контролю за фінансовими операціями. Вони надають рекомендації щодо посилення процедур управління ризиками, підвищення якості документообігу, запровадження сучасних технологій моніторингу фінансових операцій. Ефективна робота внутрішніх аудиторів сприяє тому, що керівництво установи отримує об’єктивну інформацію про реальний стан справ, що дозволяє вчасно ухвалювати обґрунтовані рішення для запобігання порушенням.

У міжнародній практиці доведено, що внутрішній аудит є одним із найрезультативніших способів виявлення шахрайства, поступаючись лише повідомленням від працівників чи зовнішніх інформаторів. Проте саме внутрішні аудитори мають найглибше розуміння процесів, що відбуваються в установі, і тому здатні виявити проблеми ще до того, як вони призведуть до серйозних наслідків. Для цього необхідно забезпечити незалежність аудиторів, належний рівень професійної підготовки, об’єктивність оцінок і дотримання етичних принципів [1].

Важливим напрямом діяльності з внутрішнього аудиту є допомога у формуванні культури доброчесності в органах державної влади. Аудитори мають сприяти підвищенню обізнаності працівників щодо ризиків шахрайства, ініціювати проведення навчань, розробку внутрішніх етичних кодексів, впровадження механізмів анонімного інформування про порушення тощо. Ці

заходи формують у колективах атмосферу нетерпимості до будь-яких проявів нечесності.

Не менш важливою є співпраця внутрішніх аудиторів із зовнішніми контролюючими та антикорупційними органами. Така взаємодія дає змогу обмінюватися інформацією, виявляти системні проблеми у сфері управління державними фінансами, формувати узгоджені заходи реагування. Внутрішній аудит має виступати не лише засобом контролю, а й консультативним партнером керівництва у побудові ефективної системи управління ризиками [3].

Значний ефект має цифровізація аудиторських процесів − використання автоматизованих систем для збору та аналізу даних дозволяє знизити ризик людських помилок і суб'єктивного впливу, підвищує ефективність моніторингу операцій і прискорює реагування на можливі порушення [2].

Таким чином, внутрішній аудит є ключовим інструментом у запобіганні та виявленні шахрайства, який поєднує контрольну, аналітичну та профілактичну функції. Його діяльність забезпечує формування системного підходу до управління ризиками, сприяє підвищенню прозорості, ефективності та законності у використанні державних ресурсів. Посилення ролі внутрішнього аудиту, удосконалення професійних компетенцій аудиторів, запровадження сучасних інформаційних технологій і розвиток аналітичних методів є необхідними умовами побудови дієвої системи запобігання шахрайству в Україні. Внутрішній аудит має бути не лише інструментом контролю, а й фундаментом довіри, на якому ґрунтується прозора, ефективна та відповідальна державна система управління.

Список використаних джерел

1. Краєвський В. М., Міщенко Т. М. Внутрішній аудит у протидії корупції та шахрайству в органах державного сектору України. *Український економічний часопис*. 2025. № 9. URL: https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/567/548

2. Рудик Я. М., Головчак Г. В., Балла І. В. Роль аудитора у запобіганні фінансовим шахрайствам та конфліктам інтересів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3413/3341

3. Стецюк О.Я., Чубай В.М. Способи запобігання та виявлення фінансового шахрайства на підприємстві. *Молодий вчений*.2023. № 3 (115). URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5793/5668